AÐ BRÚA BILIÐ

Kynning í Þjóðhagsráði

23. október 2023

- Fæðingarorlofskerfið
- Tekjur ungbarnafjölskyldna
- Staða leikskólamála
  - Könnun Sambandsins
  - Hagtölur
- Frjósemi, fólksfjölgun og atvinnuþátttaka

Lögin um fæðingar- og foreldraorlof

Markmið laganna hafa verið óbreytt frá 2001

- að tryggja barni samvistir við báða foreldra
- að gera foreldrum kleift að samræma fjölskyldu- og atvinnulíf

Lengd sjálfstæðs réttar til fæðingarorlofs

	Sjálfstæður réttur annars foreldris	Sjálfstæður réttur hins foreldris	Sameigin-legur réttur	Framseljan-legur réttur
Löggjöfin frá 2000 - 2019	3	3	3	
Löggjöfin árið 2020	4	4	2	
Löggjöfin árið 2021	6	6	-	1,5 mánuður hvort foreldri

Framsal á sjálfstæðum rétti 2021 og 2022

Bráðabirgðatölur

	2021	2022
Framsal til föður	4%	2%
Framsal til móður	66%	65%

Ársskýrsla Fæðingarorlofssjóðs 2022

- Aðeins um þriðjungur feðra framselur ekki hluta af rétti sínum til móður
- Feður nýttu ekki óframseljanlegan rétt sinn að fullu árin 2021 og 2022

Árið 2022 voru mæður að meðaltali 215 daga í fæðingarorlofi en feður 118 daga – í kerfi þar sem hvort um sig á 180 daga

Feður taka að jafnaði aðeins um 48-55% af fjölda fæðingarorlofsdaga mæðra

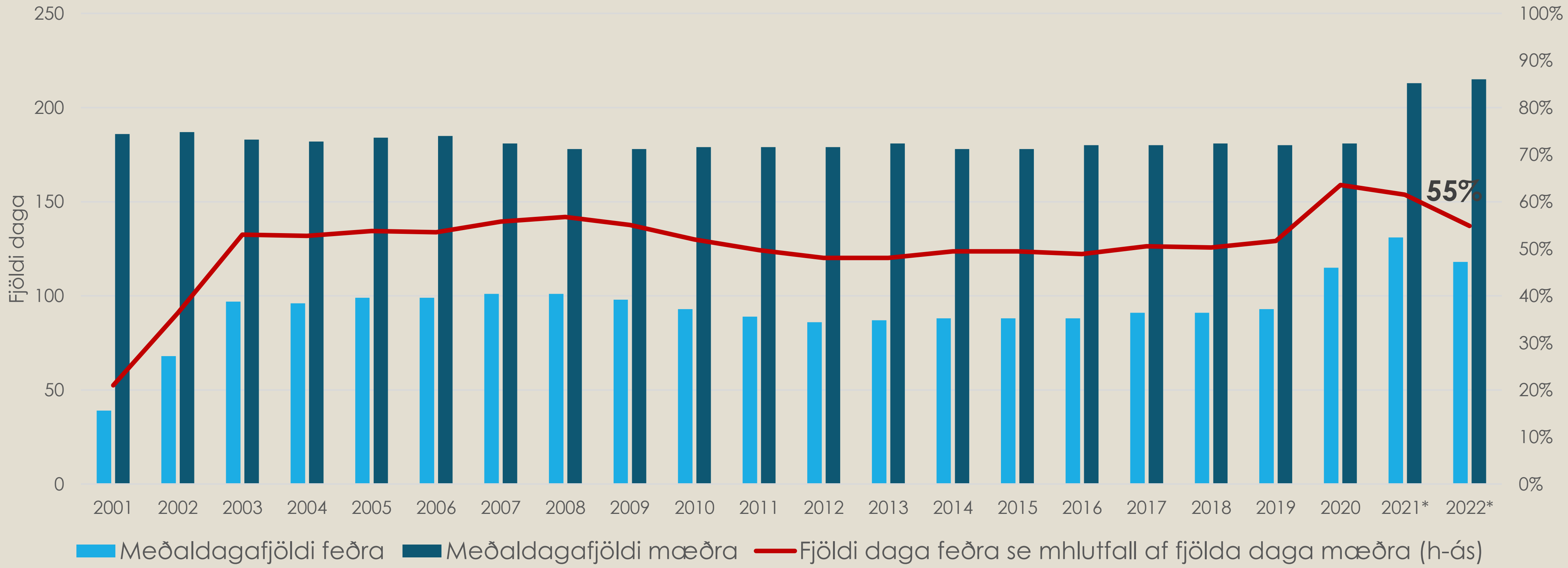

Fæðingarorlofssjóður

Nýting feðra á fæðingarorlofi eftir tekjufjórðungum 2006 - 2022

- Feðurnir í hæsta tekjufjórðungi taka að meðaltali fæsta daga í fæðingarorlofi og dögum fjölgar eftir því sem tekjurnar lækka
- Fram til ársins 2008 var var lítill munur á fjölda daga feðra í fæðingarorlofi eftir tekjum

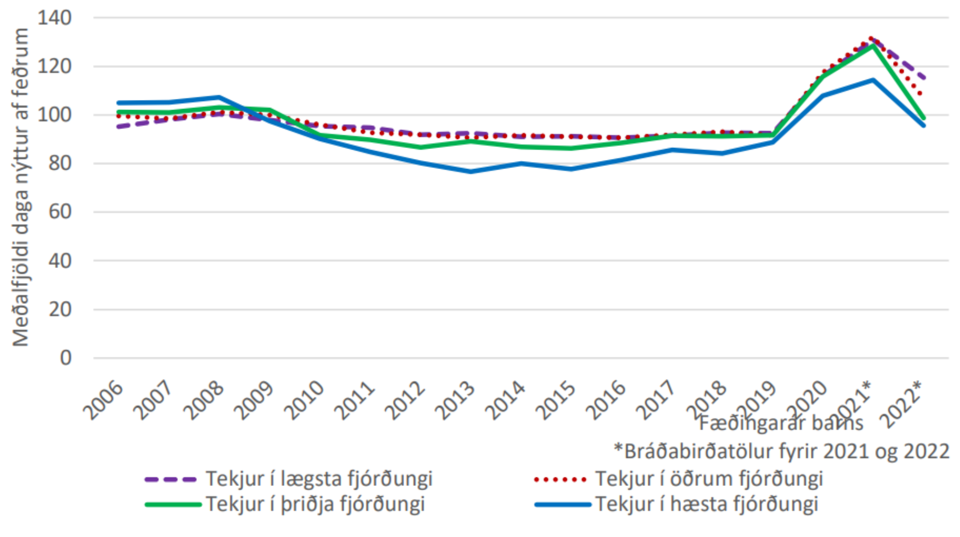

Mynd 10. Tengsl fæðingarorlofsnýtingar feðra og tekna (í fjórðungum) árin 2006 til 2022

Ársskýrsla Fæðingarorlofssjóðs 2022

Nýting mæðra á fæðingarorlofi eftir tekjufjórðungum 2006 - 2022

- Mæður tóku að meðaltali 6 mánuði í fæðingarorlof óháð tekjum fram til ársins 2020
- Frá og með lengingu orlofsins taka mæður að meðaltali rúmlega 7 mánuði í fæðingarorlof nema mæðurnar í lægsta tekjufjórðungi sem taka að jafnaði tæplega 7 mánuði

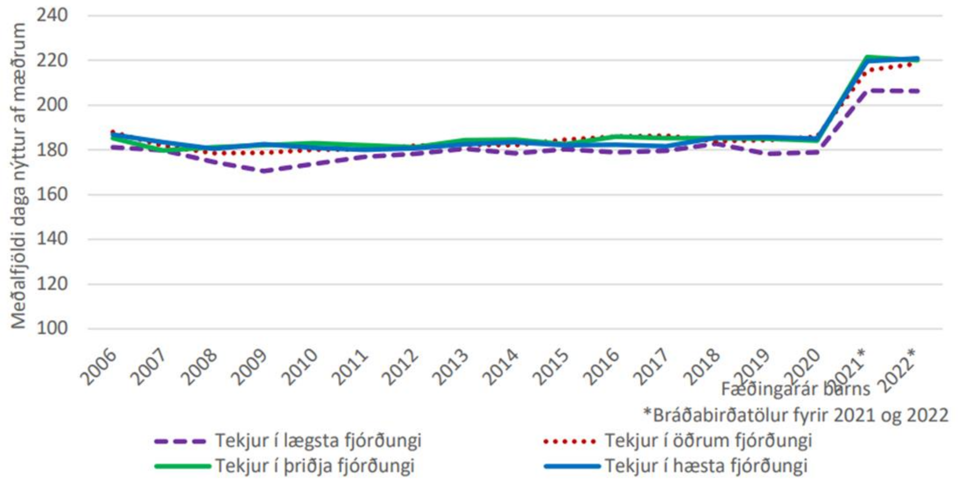

Mynd 11. Tengsl fæðingarorlofsnýtingar mæðra og tekna (í fjórðungum) árin 2006 til 2022

Ársskýrsla Fæðingarorlofssjóðs 2022

Hlutfall mæðra og feðra sem eru með tekjur umfram hámarksgreiðslur fæðingarorlofssjóðs 2005 - 2022

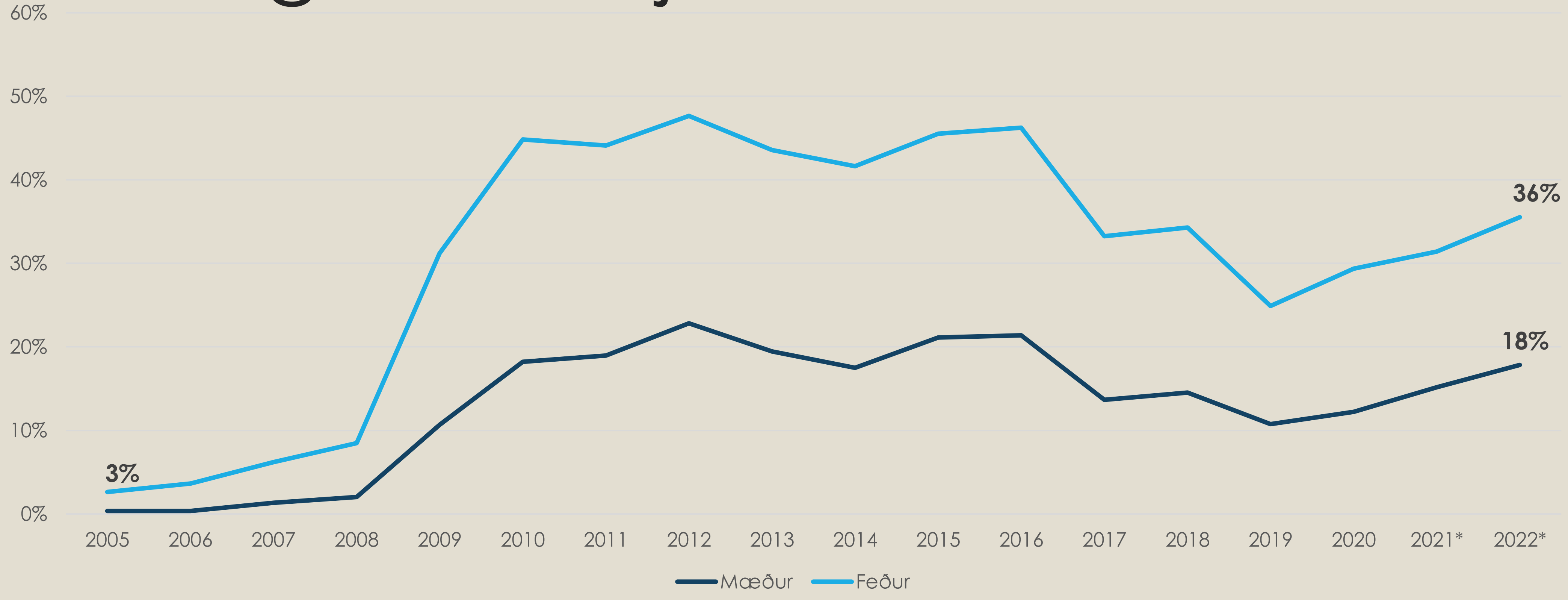

Ársskýrsla Fæðingarorlofssjóðs 2022

Kaupmáttur hámarksgreiðslna úr Fæðingarorlofssjóði er um 50% lægri en á árinu 2005

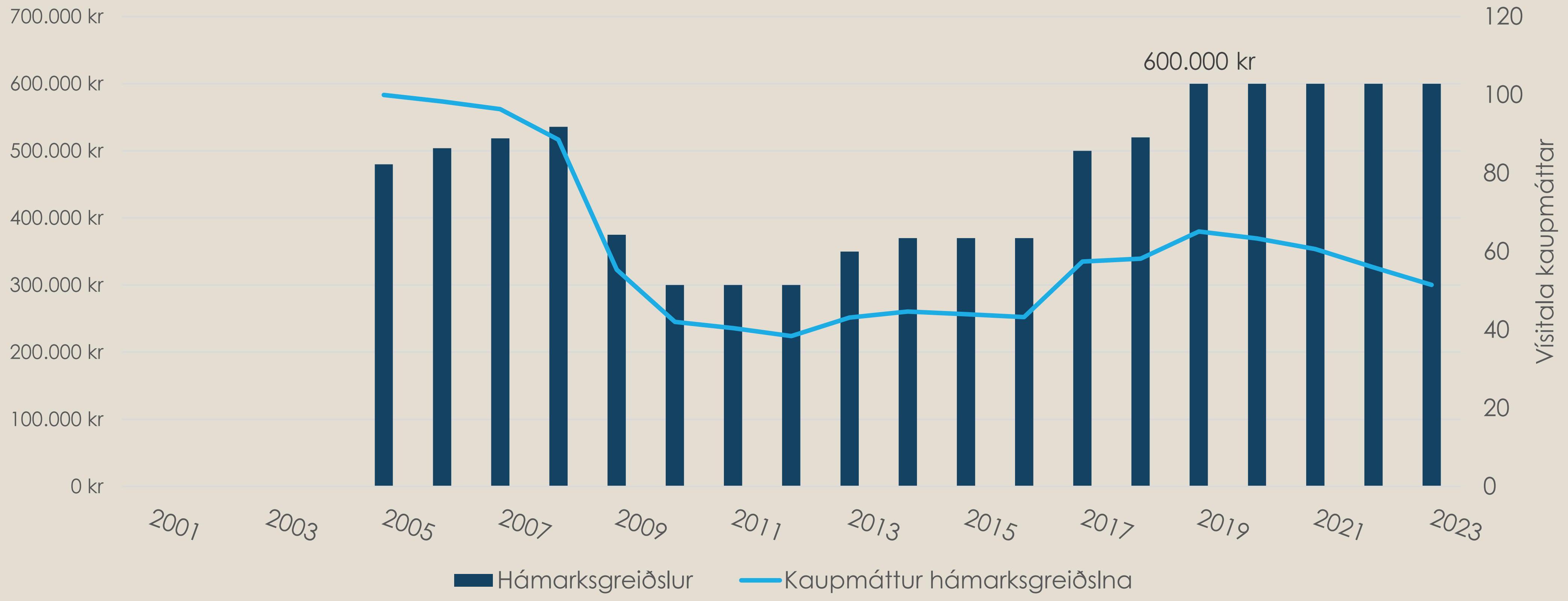

Hámarksgreiðslur úr fæðingarorlofssjóði sem hlutfall af heildarlaunum fullvinnandi 2008-2023

Meðaltal launa

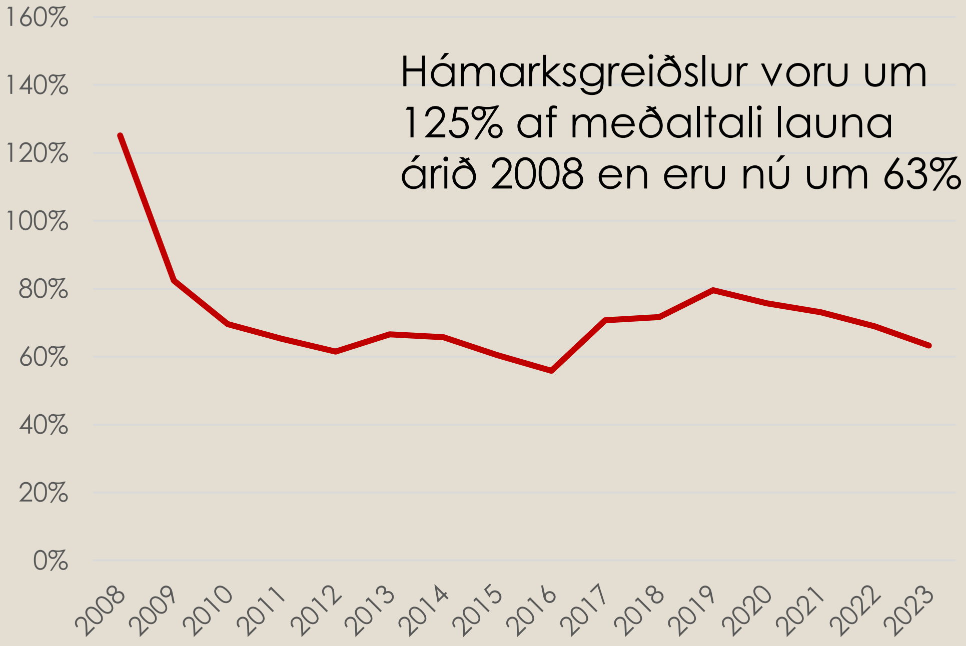

Hámarksgreiðslur voru um 125% af meðaltali launa árið 2008 en eru nú um 63%

Miðgildi launa

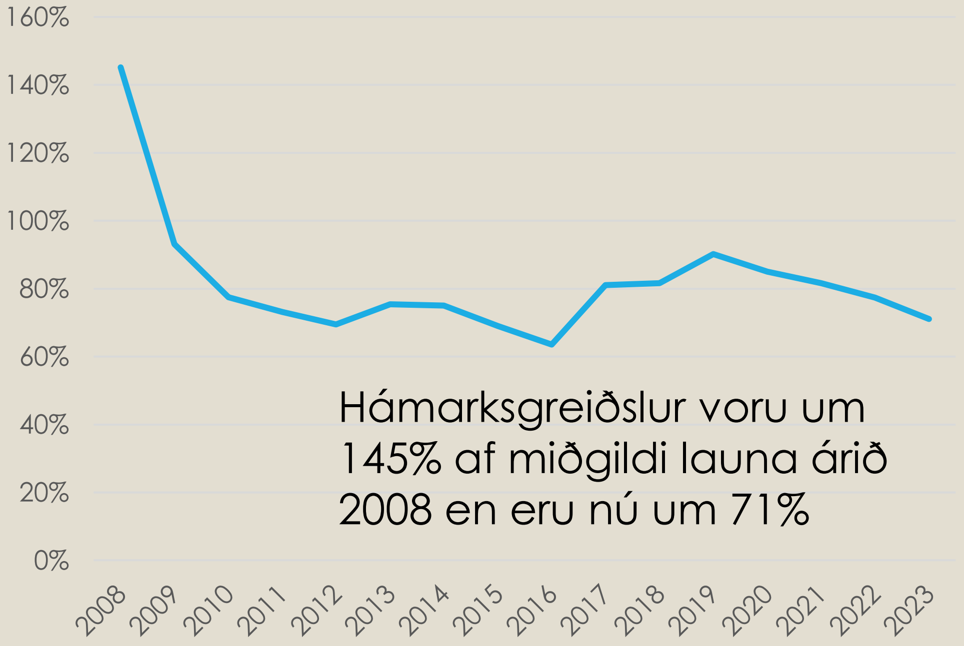

Hámarksgreiðslur voru um 145% af miðgildi launa árið 2008 en eru nú um 71%

Hagstofa Íslands og Fæðingarorlofssjóður

Greiðslur úr fæðingarorlofssjóði 2021 eftir tekjubili - hlutfallsleg skipting innan kyns

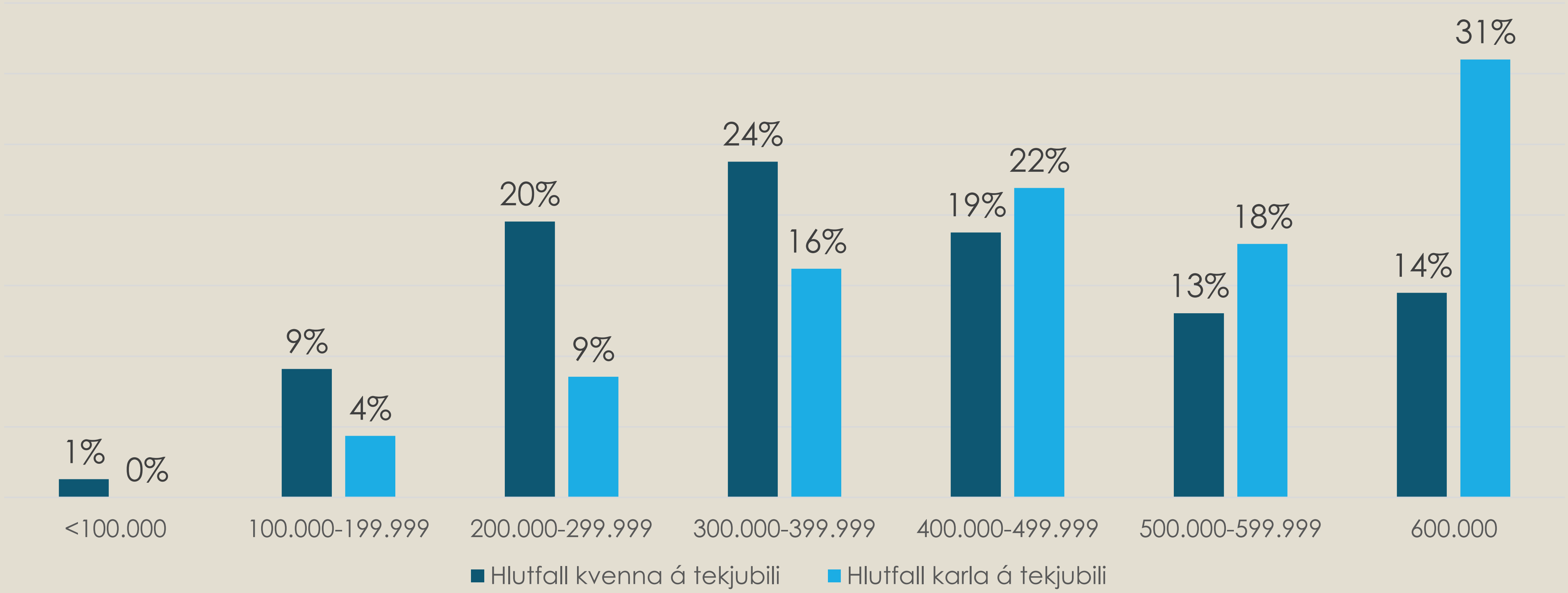

Ráðstöfunartekjur lækka um ~20% við barneignir

Þetta eru fyrstu niðurstöður tölfræðilegs líkans, sem ber að taka með fyrirvara

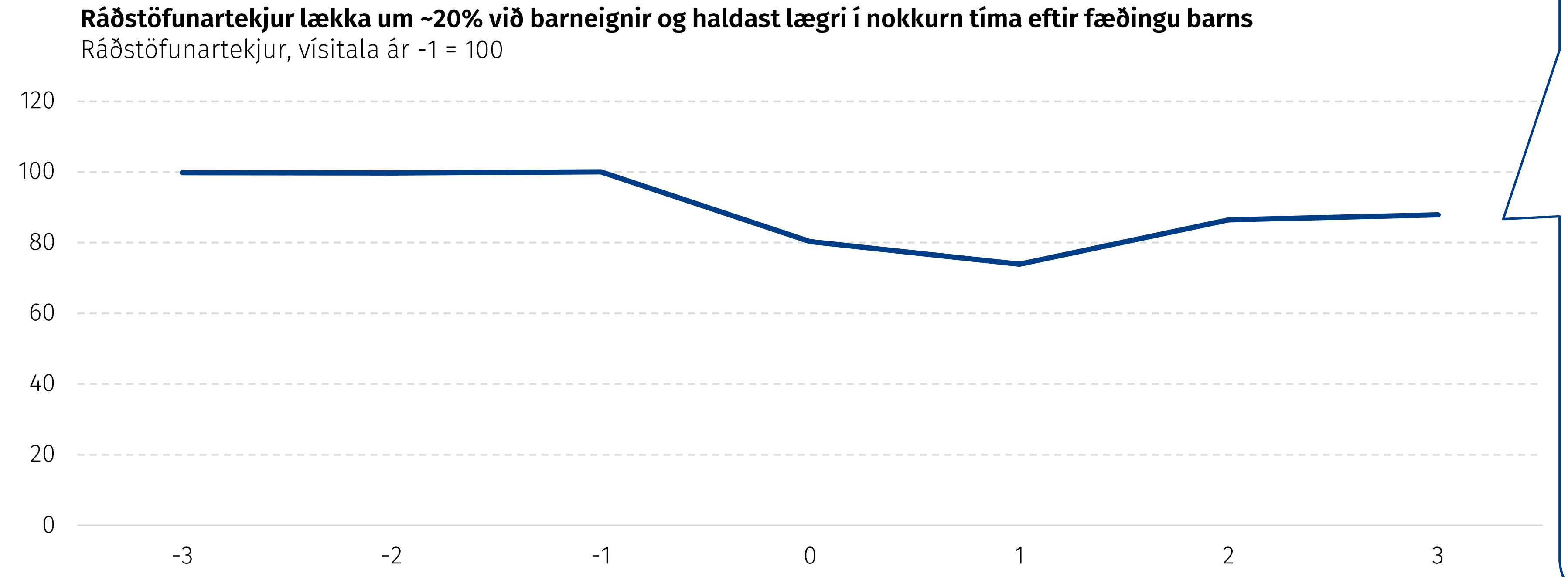

Ráðstöfunar-tekjur lækka um 20% á fæðingarári barns og haldast óbreyttar árið eftir. Tekjurnar vaxa á 2. og 3. ári en eru enn nokkuð frá þeim tekjum sem ætla má að hefðu orðið ef ekki hefði komið til barneigna

Myndin fylgir eftir ráðstöfunartekjum foreldra sem eignast barn á ári 0. Leiðrétt er fyrir almennri kaupmáttarþróun, svo gildi vísitölunnar er 100 þegar ráðstöfunartekjur fylgja kaupmáttarþróun.

Ráðstöfunartekjur feðra lækka lítillega við fæðingu barns

Þetta eru fyrstu niðurstöður tölfræðilegs líkans, sem ber að taka með fyrirvara

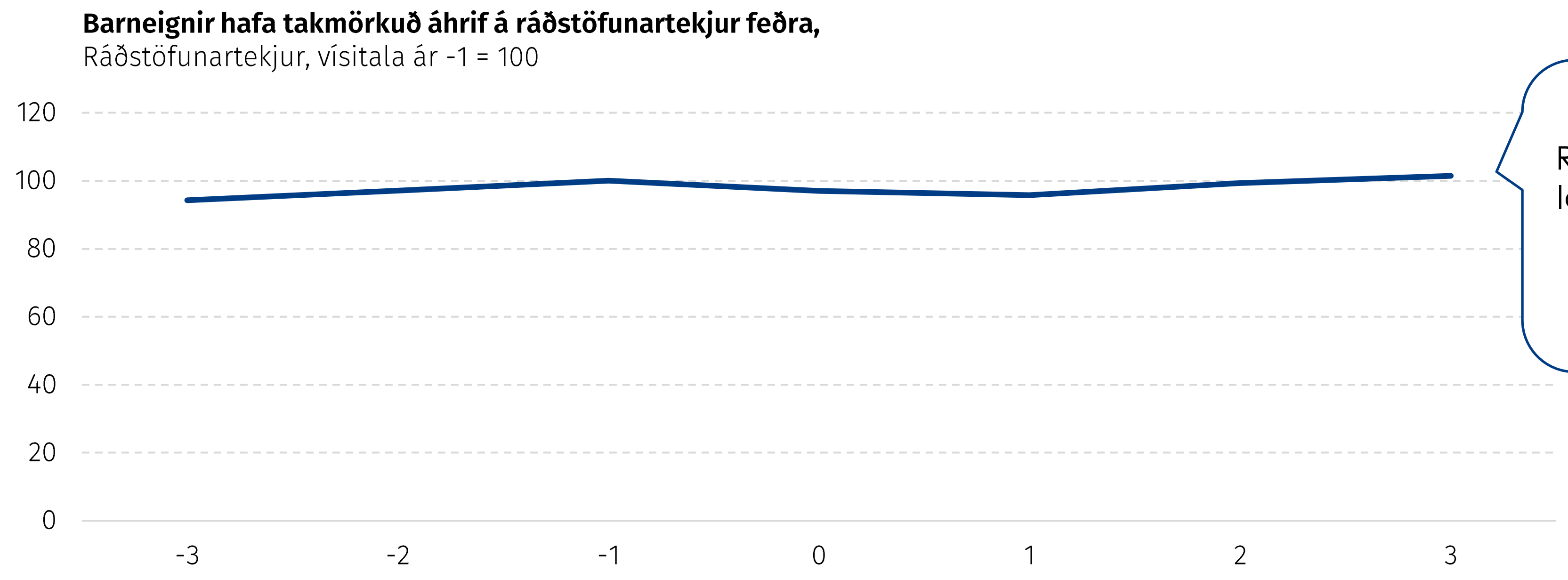

Ráðstöfunartekjur lækka um 3-5% á fæðingarári barns.

Myndin fylgir eftir ráðstöfunartekjum foreldra sem eignast barn á ári 0.

Leiðrétt er fyrir almennri kaupmáttarþróun, svo gildi vísitölunnar er 100 þegar ráðstöfunartekjur fylgja kaupmáttarþróun.

Ráðstöfunartekjur mæðra lækka um ~30-40% við fæðingu barns

Þetta eru fyrstu niðurstöður tölfræðilegs líkans, sem ber að taka með fyrirvara

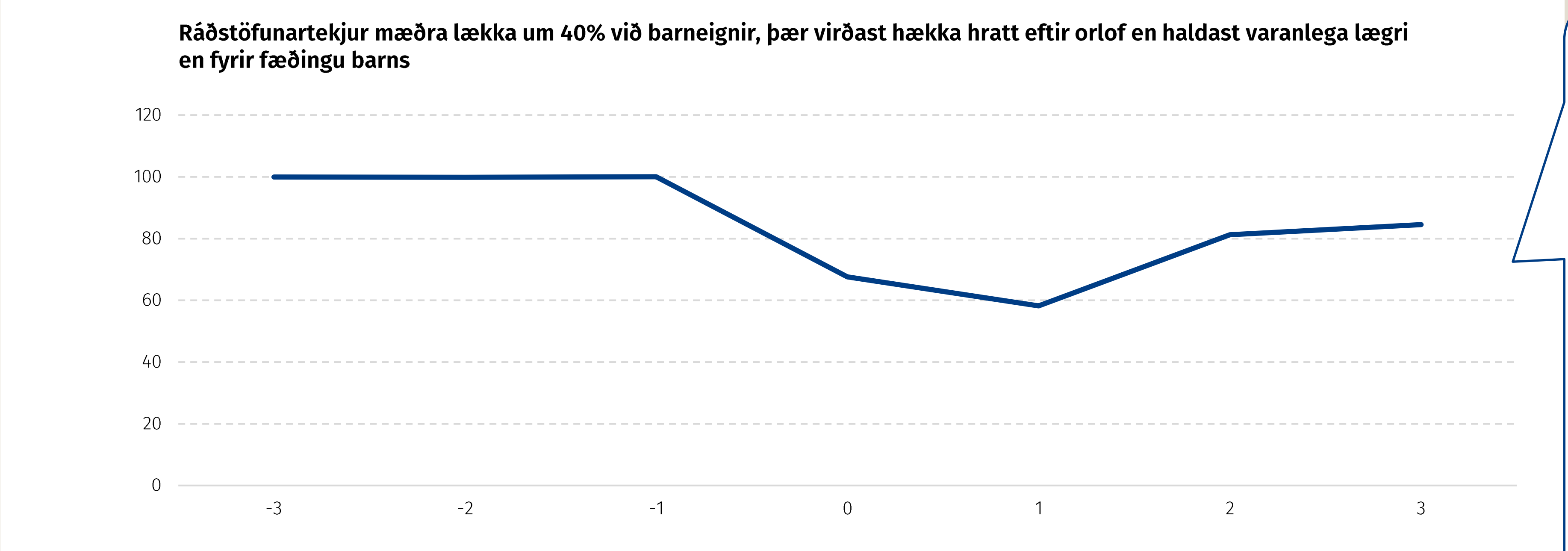

Myndin fylgir eftir ráðstöfunartekjum foreldra sem eignast barn á ári 0.

Leiðrétt er fyrir almennri kaupmáttarþróun, svo gildi vísitölunnar er 100 þegar ráðstöfunartekjur fylgja kaupmáttarþróun.

Ráðstöfunar-tekjur lækka um 30-40% á fæðingarári barns. Tekjurnar vaxa á 2. og 3. ári en eru enn nokkuð frá þeim tekjum sem ætla má að hefðu orðið ef ekki hefði komið til barneigna

Leikskólarnir

- Samband íslenskra sveitarfélaga framkvæmdi könnun um dagvistunarmál vorið 2023
  - Upplýsingarnar eiga við um innritunarárið 2022 að mestu
- Könnun send á 20 sveitarfélög – 14 svöruðu
  - 319.291 íbúar í þessum 14 sveitarfélögum eða um 82% íbúa landsins

Reglur eða viðmið um inntökualdur

- 13 sveitarfélög hafa sett reglur eða viðmið
  - Sjö sveitarfélög miða við 12 mánaða, tvö við 15 mánaða, tvö við 18 mánaða og tvö við 24 mánaða
- Af 14 sveitarfélögum í könnunni eru sex búin að ná viðmiðinu en tvö þeirra náðu því þó ekki haustið 2023
- Flest sveitarfélög telja sig ná viðmiðinu eftir eitt eða tvö ár
- Meirihluti íbúanna býr í sveitarfélögum þar sem bil myndast milli fæðingarorlofs og leikskóla og þó að viðmið um inntökualdur náist verður áfram bil í sveitarfélögum þar sem langflestir búa

Viðmiðunaraldur

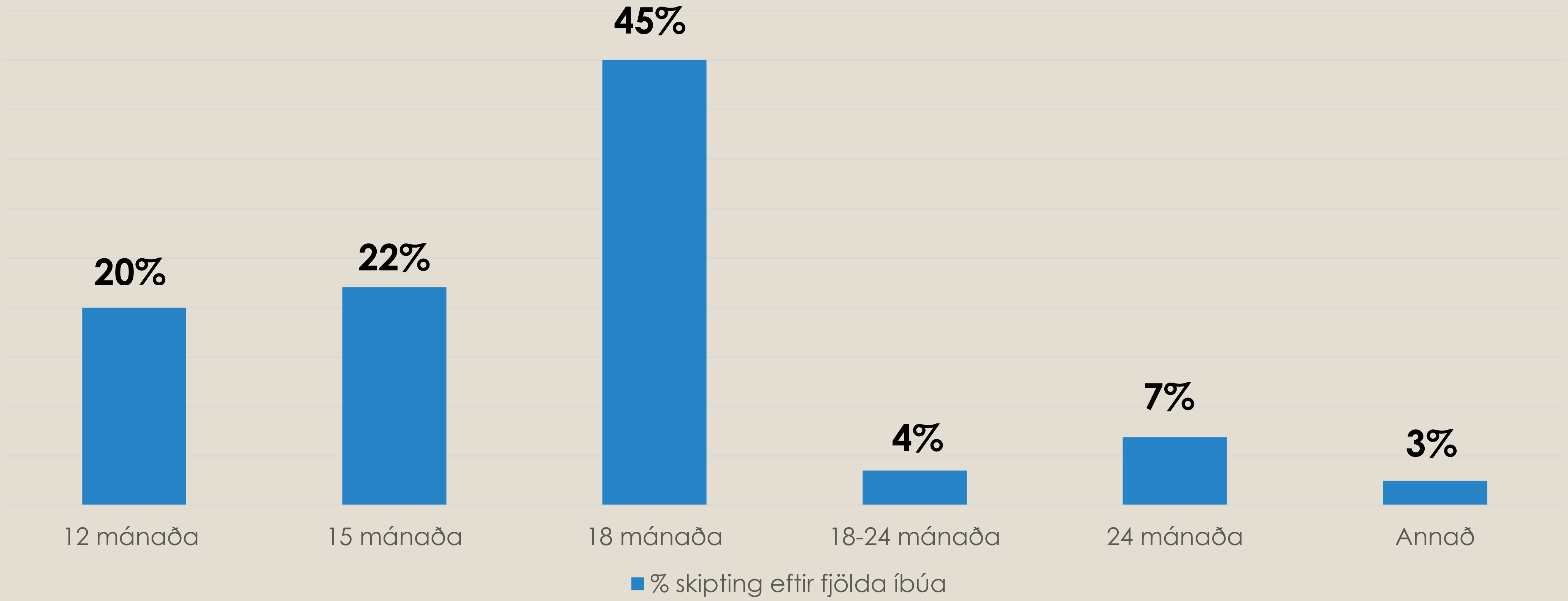

Aldur barna við innritun í leikskóla í fyrsta sinn árið 2022

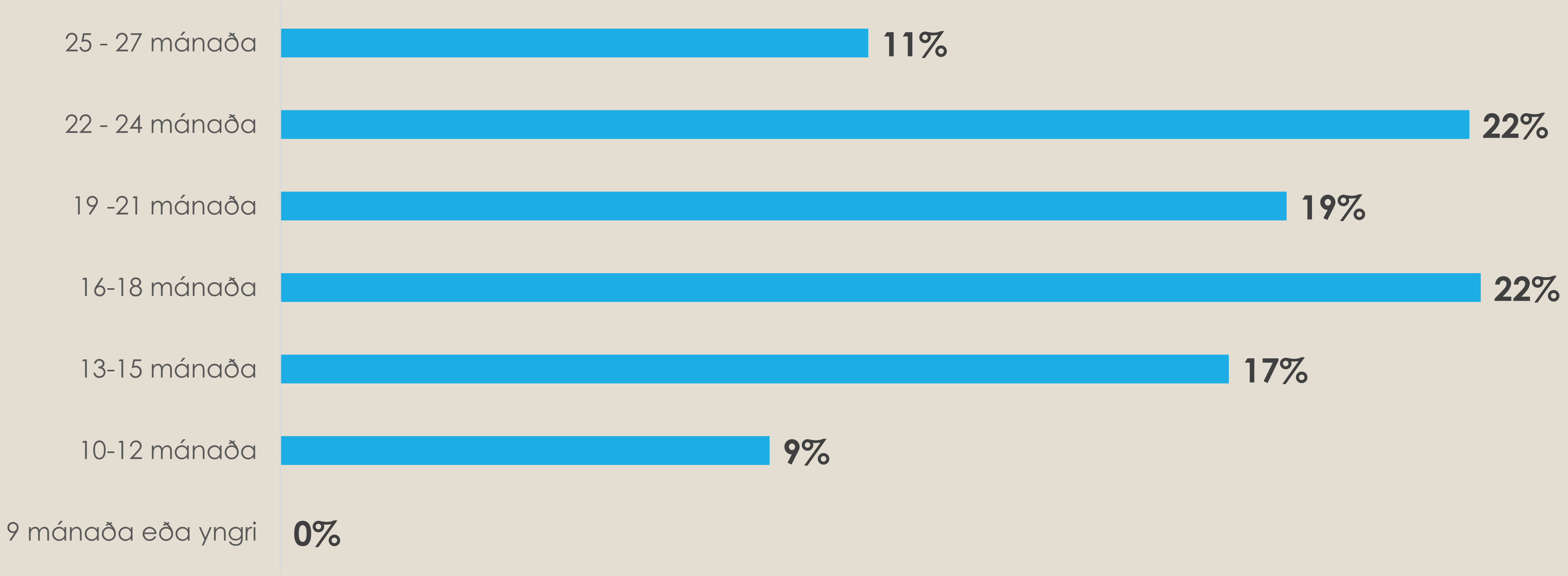

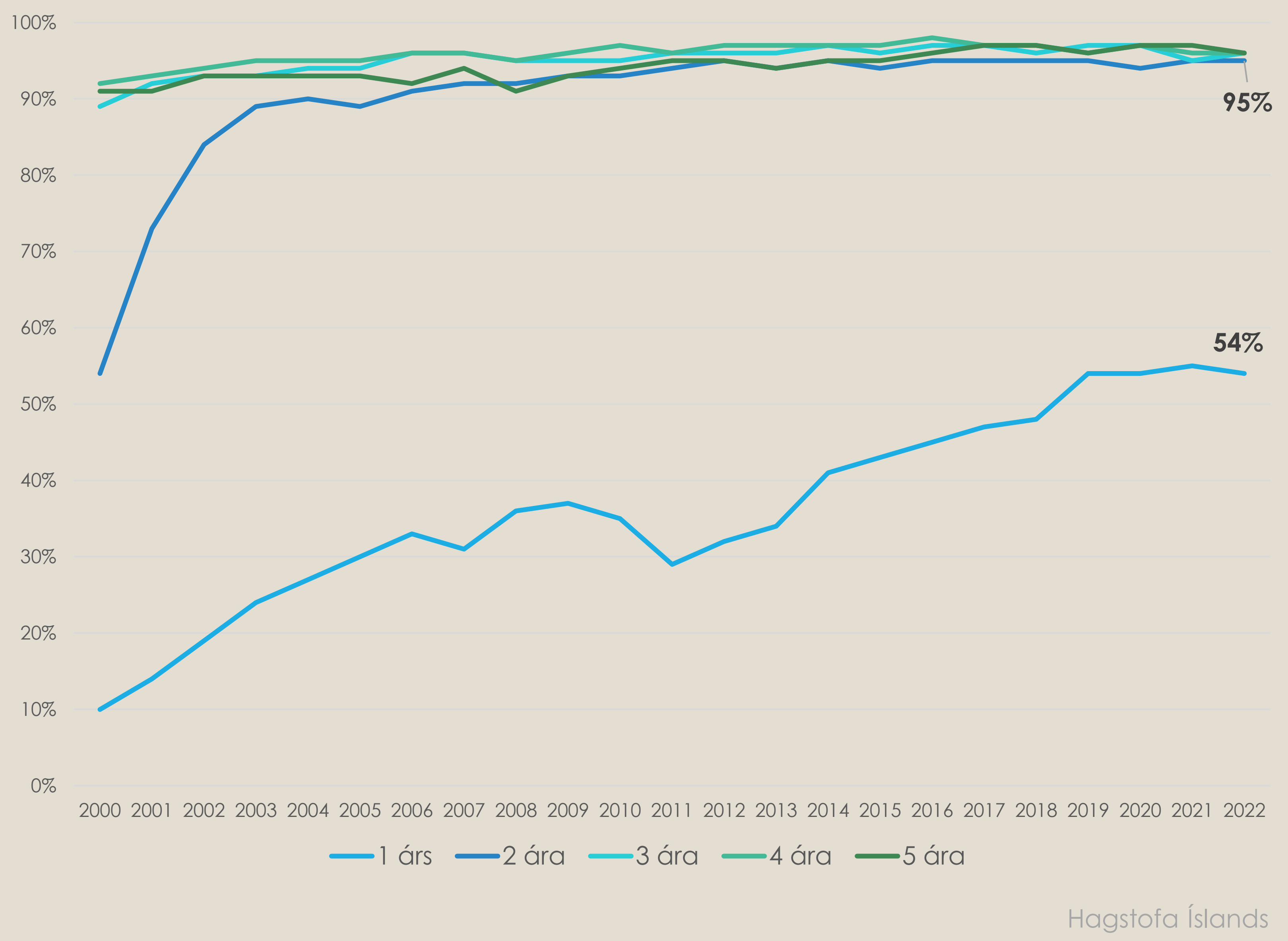

Hlutfall barna á aldrinum eins til fimm ára á leikskóla 2000 - 2022

- 54% barna á öðru ári eru á leikskólum
- Hlutfall barna á leikskólum hefur hækkað það sem af er öldinn
- Mest er fjölgunin hjá börnum á öðru og þriðja ári

Frjósemi, fólksfjölgun og atvinnuþátttaka

Frjósemi

- Frjósemi minnkar hratt
- Árið 2021 voru lifandi fædd börn á ævi hverrar konu 1,6
- Þjóðin fjölgar sér því ekki með náttúrulegum hætti

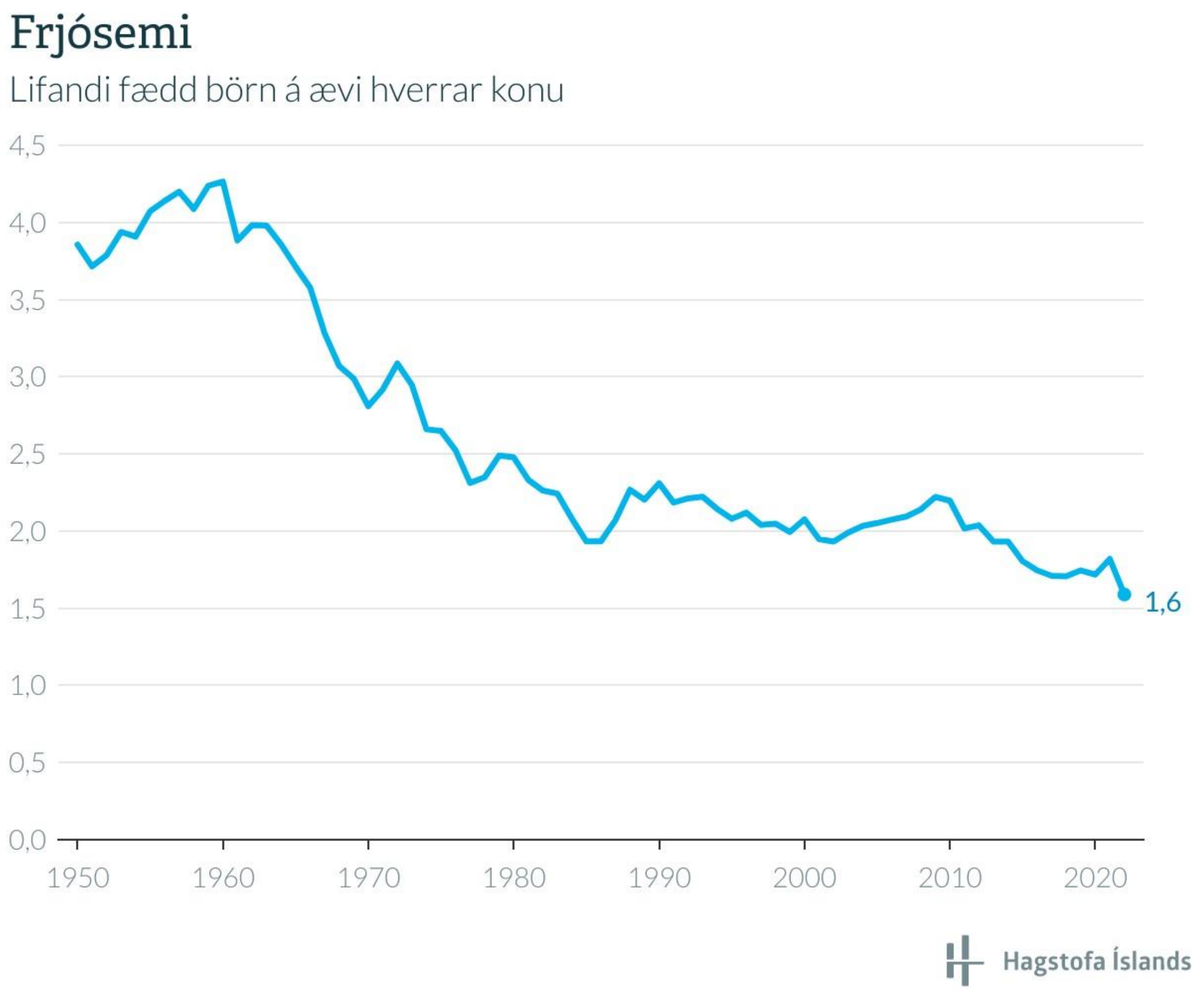

Börnum fjölgar minnst á milli áranna 2014 og 2023

- Minnkandi frjósemi endurspeglast í lítilli fjölgun barna
- Erlendum ríkisborgurum fjölgaði um tæplega 50.000 á tímabilinu, flest eru á vinnualdri
- Stórir árgangar eru að koma inn á eftirlaunaaldur og fara stækkandi á næstu árum

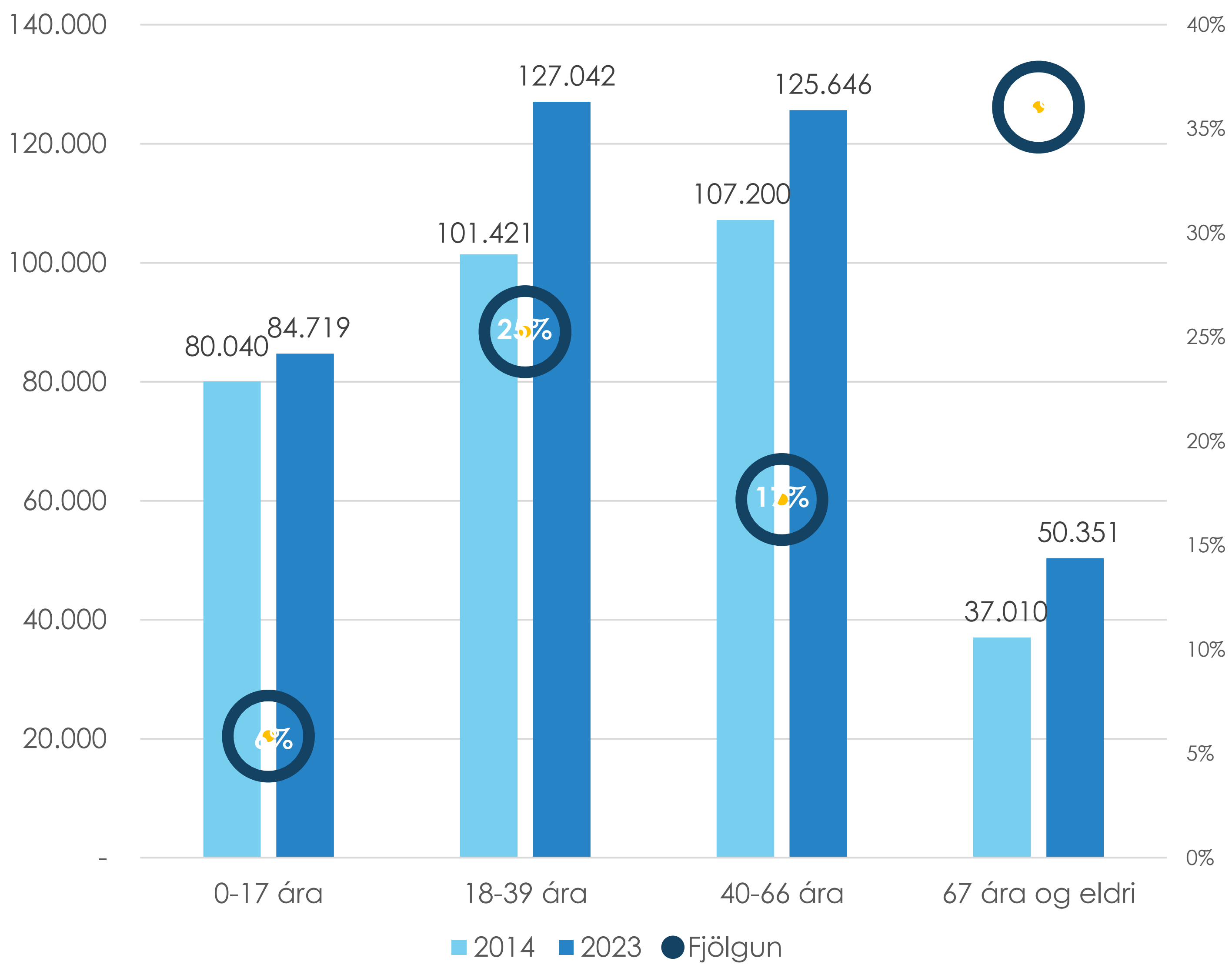

Hagstofa Íslands

Vinnumarkaðurinn 2003 – 2022, 25-54 ára

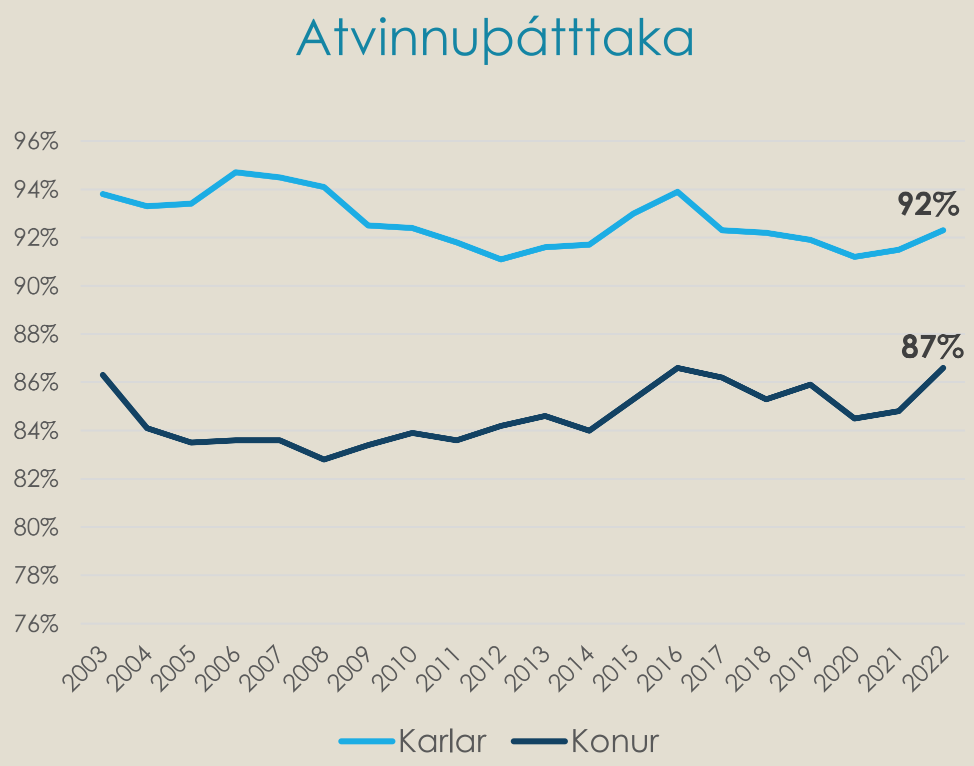

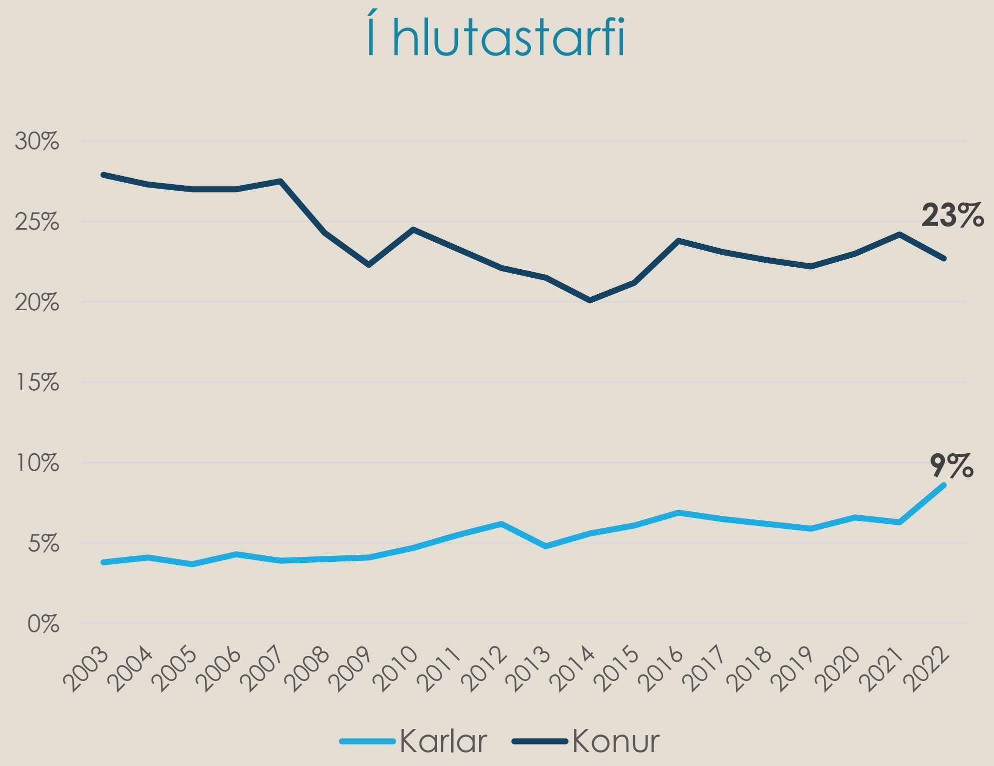

Samandregið

- **Markmið fæðingarorlofskerfisins nást ekki að fullu**
  - Barneignir hafa mun meiri áhrif á atvinnuþátttöku og tekjur kvenna en karla
  - Börn fá styttri tíma með föður en móður á fæðingarorlofstímabilinu
  - Hámarksfjárhæð orlofsins hefur ekki þróast í takt við laun á vinnumarkaði

- **Fá sveitarfélög eru með markmið um að leikskóli taki við af fæðingarorlofi**
  - Meirihluti barna á Íslandi fær ekki leikskólapláss fyrr en um eða eftir 18 mánaða aldur og
  - Umönnunarbil myndast því hjá mörgum sem bitnar fremur á atvinnuþátttöku kvenna en karla

- **Aðstæður barnafólks geta haft áhrif á fæðingartíðni, atvinnuþátttöku, atvinnutekjur og aldurspýramídann**